

Kornelija PINTER

UDK 821.163.42.09:81'38, 821.163.42.09 Rešicki, D.

I. osnovna škola Bjelovar

Ul. Željka Sabola 14

43 000 Bjelovar

kornelijap@net.hr

Stručni rad

Primljeno: 10. travnja 2016.

Prihvaćeno: 16. rujna 2016.

GLAS MORA KOJEGA (NE)IMA

Sažetak

Rad analizira kontakte tekstualnih struktura s panonskim prostorom u pjesništvu Delimira Rešickog. Posebno se fokusira, u tematsko-motivskome smislu, na njegov stalni poetički dijalog s vodom koja je nestala. Njegov tekstni suodnos s vodom odgovara panonističkome konceptu književnoga teksta po kojemu književnost panonskoga prostora upisuje u svoje retke njegovu geološku prošlost. Pokušava se dokazati kako ukorijenjenost Rešickijeve pjesničke poetike u vodi mora koje je nestalo ima korijen u stvarnosti pa je i status stvarnosti u njegovoj poeziji posredni interes ovoga rada.

Ključne riječi: Delimir Rešicki, panonizam, stvarnost, voda, transmedijalnost, semantostilematika, fonostilematika

1. Kako na obali mora biti more?

Nakon što je prestalo „komunicirati“ s praocceanom Tetis i drugim vodama koje su se u njega ulijevale, Panonsko more je nestalo. Prije sedamnaest milijuna godina Panonsko se more talasalo i pjenilo, a onda su se oko njega izdigla gorja zbog kojih se pretvara u jezero, gubi slanost, iza sebe ostavlja naslage soli, nekoliko jezera i ostaje pod zemljom, izvirući kao topla, ljekovita voda. Panonsko more skriveno u agregatnim stanjima vode: snijeg, magla, vlaga – amblemi su nestale¹ vode koje u svojoj poeziji bilježi Delimir Rešicki. Rešicki je rođen u Osijeku, Baranjac koji se javlja poezijom kao pripadnik qu-

1 „Panonistička voda (rijeka, jezero, močvara, bara, lokva, voda kiše, magla, snijeg, led, rosa) je za razliku od prisutne, prostrane, statične, homogene vodene mase u pjesmama mediteranizma, reljefom dezintegrirana na manje površine, i dezintegrirajuća, privremena i povremena, u kretanju, dinamična, oblikovno varijabilna, **odsutna, tj. odsutno prisutna**, mitološka..., te je zbog takve šarolike i labilne „anatomije“ koja fizički ulazi u i miješa se s kopnom i subjektivim prostorom, u neposrednijim fiziološkim relacijama s njim, nego voda mora.“ (Jukić, Rem 2014: 32)

orumovskog naraštaja, čije tekstove Helena Sablić Tomić opisuje kao zasićene pogledom na Panoniju i Baranju. Iako se javio poezijom obilježenom postmodernističkim dekonstrukcionističkim bjegovima iz stvarnosti, književni kritičar Davor Mandić stavio ga je u razlomačku crtu između označiteljskoga i gnoseološkog pjesništva.²

U ovom ćemo radu pokušati prikazati njegov, u tematsko-motivskome smislu, stalni poetološki dijalog s vodom koja je nestala i pokazati kako taj odnos nije zatravljen/zanesen Predstavljajem.³ Njegov tekstni suodnos s vodom odgovara ni manje ni više nego spisateljskoj vizuri stvarnosti koju preispisuje već nekoliko panonističkih desetljeća. Iako nas Sanja Jukić (1996: 439–456) upućuje na čitanje Rešickoga prema ključu otvorenosti teksta bilo kojim utjecajima, širinom recepcijskih mogućnosti usklađenih s pojavom transmedijalnosti (koja nalazi dobro utemeljenje u postmodernim tekstovima kojih je i poetika Delimira Rešickog dio), pokušat ćemo rasvijetliti usidrenost i ukorijenjenost njegove poetike u vodi mora koje je nestalo,⁴ pokazati da doista ima korijenje u stvarnosti jer, kao što kaže Damir Šodan: „Ne bih rekao da je zbilja sitniji, jer zbilja je na kraju krajeva sve čime „zbilja“ raspoložemo.“⁵

Govor i konstrukciju rečenica najbolje razviju ona djeca koja najtočnije crtaju prostor u kojemu žive – to upućuje, prema Mihovilu Pansiniju, na ko-

2 <https://youtu.be/aSQp3aodNpo> emisija HRT-a *Knjiga ili život* (11. 1. 2013.).

3 „Slikar Eric Fischl nedavno je u muzeju Whitney izložio mladi par u činu spolnoga odnosa. Videokamera je snimala njihove postupke, a slika je stizala na TV prijamnik postavljen ispred njih. Oči mladića čitavo su vrijeme bile prikovane uz sliku na ekranu koja je očito bila mnogo uzbudljivija od samoga čina. Živahne pečinske slikarije koje u dubini pećine zrače začudnom dramatičnošću pod treperavom rasvjetom početak su prenošenja što ga iskazuje Fischlov uradak kojem čak i najprimitivniji čin postaje sekundaran u odnosu prema vlastitom *predstavljaju*. Potpuno samoisključivanje iz stvarne egzistencije od samog je početka bio cilj umjetnosti. Susljedno tomu, kategorija publike ili nadziranog konzumenta nije ništa novo, s obzirom na to da je umjetnost oduvijek nastojala pretvoriti život u predmet promišljanja.“ (Zerzan 2004: 61)

4 „Iz antropogeografskog stajališta o produktivnoj interaktivnoj povezanosti geografskog prostora i čovjeka u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom pogledu, slijedi kako takvo su- i interdjelovanje biogeografskog prostora i čovjeka, rezultira kreiranjem vitalnoga životnoga prostora (*lebensraum*) u kojemu će svakovrsne ljudske aktivnosti (društvene, kulturne, a u okviru toga i književne kao one kojima se ovdje bavimo) njima imanentnim jezicima oblikovati različite signale geografičnosti.“ (Jukić, Rem 2014: 26)

5 „Podsjećam da su Ezra Pound i američki pjesnici još davno, početkom 20. stoljeća s imagizmom osvijestili ideju da čista pjesnička slika posuđena „od ovog svijeta“ može biti mnogo upečatljivija od bilo kakve visokoparne apstrakcije, koja se često doimlje kao izvjesna retorička „šupljina“. Navodna logocentričnost (falogocentričnost, dodale bi s Derridaom spremne feministkinje), odnosno vjerovanje da jezik ima svoj referent u stvarnosti koja se prostire izvan njegovih granica postalo je s vremenom nešto poput diskurzivnog *magnum crimena*, pa se poezija okrenula označiteljskom ulančavanju, počevši u praksi pribjegavati smanjenom udjelu smisla, ne bi li valjda izbjegla reperkusije kritičkog aparata koji uvijek spremno, što je i logično, gazi uz skute Teorije. Pjesnički otklon prema metonimijskoj osi postupno se kod nas počeo doživljavati kao nekovrsna pjesnička veleizdaja, što je krajnje upitno imamo li u vidu da neka druga europska pjesništva, poput poljskoga na primjer, nisu nimalo robovala toliko apodiktički nastrojenim konceptima.“ (Šodan 2011: 58)

respondenciju između konstrukcije prostora i rečenice. Preko prostora učimo govoriti, komunicirajući s prostorom povezujemo, preko spaciocepcije, verbalni jezik s univerzalnim jezikom svijeta. Pansini s biološkoga i praktičnoga rehabilitacijskog (za potrebe verbotonalnog osposobljavanja slušanja i govora) pokazuje kako postoji ista osnova u verbalnim i prostornim odnosima, ista pravila ista gramatika – gramatički odnosi odgovaraju prostornim odnosima, verbalni je događaj prostorni događaj. Gramatika prostora i gramatika verbalnoga jezika istovjetne su. Prostornost je i u događaju i u prostoru, a spaciocepcija (obuhvaća: opip, propriocepciju – osjećaj za položaj vlastitog tijela u prostoru, vestibularne osjete – daje informacije o položaju glave u odnosu na tijelo i tijela u odnosu na silu teže, sluh i vid) je posrednik između događaja i govora. Odnos znači komunikaciju, a ona omogućuje ili stvara svijet. Odnos je prostoran pa komunikaciju nije moguće zamisliti ni ostvariti izvan prostora (Pansini 1988: 118).

Zoltán Virág u uvodnom dijelu *Panonizma hrvatskoga pjesništva I.* ističe: „Rukopis je značajan prilog potrebi renovacije komunikacije koja neće pamtili samo u beskrajnom umnošku replikantske plošnosti, nego će dati potporu kroatistici, davno označenoj ideji tijela kao jedinog mudrog komunikatora.“ (Jukić, Rem 2014: 11). Na tom tragu nastaviti ćemo promatrati globalnost Rešickijeva govora, svijet viđen njegovim očima, Panoniju doživljenu njegovim osjetilima, jezik prostora rekonceptualiziran i izgovoren njegovim glasom, vodu nestaloga Panonskog mora koja u njegovu pogledu izbija na sve strane prostora i teksta.

Tijelo je ishodište jezika, ono nam čita svijet i nanovo vabi na rekonceptualiziranje slike svijeta, razumijevanja sebe, svoga neposrednoga okruženja i najšire stvarnosti.⁶ Izazovi resemantiziranja, razotkrivanje novih, na temelju već usvojenih značenja koji počivaju u vlastitom iskustvu ili na doživljavanju tuđega, izviru iz odnosa tijela i stvarnih i jezičnih podražaja. Zazivanje tijela, pri korištenju jezičnog alata, dekodirajući jezik prema značenju ili kodirajući značenje u jezične oblike, postaje putem aktualizacije novoga značenja. Tražeći iznova kontakt s tijelom, jezik ukazuje na ponovnu upotrebu osjetila, no u drugim prostorima značenja. Posredstvom osjetila, jezika i tijela otvara se mogućnost ponovnog definiranja doživljaja svijeta. U poeziji Delimira Rešickog pronašli smo sva agregatna stanja vode, vodu u različitim

⁶ „Što je stvarno i što je sadašnjost, prezentnost? Stvarno je tijelo. Kroz njega prolazi vrijeme i mijenja ga. Zatim je stvaran osjećaj. Osjećaj je konkretan kao tijelo, jer ga prate neurotransmitske, hormonske i druge tjelesne promjene, izmijenjen mišićni tonus, disanje, rad srca, sada, u ovom vremenu. Osjećaj daje prezentu pravu sadašnjost. Možemo pričati o prošlosti ili budućnosti, a one će postati tjelesna, psihološka sadašnjost aktiviranjem emocija: «Slušam vas, čitavo vas vrijeme slušam: prolazite, promičete, tečete... Ali priča sve zaustavlja!» (Pansini 1985: 42)

panonističkim⁷ kontekstima i varijacijama krajolika koji je u sigurnim granicama⁸ i koji nudi sigurnost i zaštitu. Kako Panonija nudi sigurnost ograničenošću, poput otoka koji počiva u nestalome moru, vidi se u sljedećim stihovima: *pustite ga / uzmite ga / njemu su sada / više no ikada prije / potrebni otoci* (*Ljubav, love will tear us apart*, Rešicki 2000: 69). Iz četiri poetske knjige (*Aritmija, Knjiga o anđelima, Sretne ulice, Ezekijelova kola*) Delimira Rešickog popisali smo neke od riječi, stihova i sintagmi koje označuju vodu i time potvrđuju njegov tematsko-motivski amblem koji, uz anđele i snijeg (koji je samo jedno agregatno stanje vode), slijedi njegovu poetiku:

I žedni usred tolike **vode** / ližemo stup vlastite soli, svatko tko je hodao / slagao je **more**, **magla** iz naših ustiju, ti si kosom **oprala** svijet, ti znaš / da se 24 puta u sekundi / smrt zaustavi kraj česme uz cestu, bez razloga smo jednom ostali sjediti u rosi, **zdenice** otrovane morfijem, spremnim za bljesak proljetne **vode**, do na dnu **Dunava**, mrtvo je **more teklo**, na dnu nekog blatnog jezera, kaži **plivao** sam kroz med i mahovinu, kada si sa mnom **pila** jutarnje **more**, *što je tako / kao stabla vrba / već potopljena* dopola u **vodi**, u **močvaru** uvire **rijeka** / koja odveć brzo poždere / svoje obale, tako će tek **rijeka** u kojoj si umivao ruke / dotaknuti skut smrti, sve tvoje misli, i zvona / s kojih su **suze kapale** na zemlju, **vodeni** krajolici, u očima umiruće **jezerske** ptice, što da sada radim s tolikom **snijegom**, s koje **rijeka** tiho **kaplje**, na dno smrznutog **potoka**, krila i **vode** / anđeo i **more** / šume istim šumorom, jedno bezdano, tiho, isušeno **jezero**, bistre **vode** pune mrtvih riba iznakažene kože / i **vodu** koja se učas pretvarala u mutni / u kužni užas straha, želudac nemoći, blato usta. (*Knjiga o anđelima*, 1997.)

Kišu, milijun **kapi**, **žed**, **snijeg**, bistra **voda**, mirna površina **vode**, **pralje** uz **rijeku**, **pokisla** cesta, neprozirna **para**, **magla** nad lagunama, dom od **kiše** bršljana i **potoka**, trome i mutne ravničarske **rijeke**, zlatni **potok**, šaptati s **kišom**, otrovane ribe u **potoku**, **vodeni** oltari od **suza** djevica koje su ridale na obalama babilonskih **rijeka**, prve **kapi kiše**, mutna **rijeka**, dijete uz **rijeku**,

7 „Naime, smatra se da ime Panonije ima podrijetlo u ilirskome jeziku, iz praindoeuropskoga korijena *pen*, koji se koristio u riječima *močvara voda*, *mokro*.“ (Jukić, Rem 2014: 31)

8 „Prostorno determinirane granice povezane su s kognitivnom sugestijom sigurnosti, brane od nepoznatog i potencijalno opasnog, stvarajući iluziju zaštićenog prostora. Granica je, prema tome, podjednako odraz ljudske potrebe konkretizacije apstraktne kategorije (bezgraničnosti) u perceptivno dohvatljive odsječke, kao i težnje za sigurnošću, zatvaranjem u okvire poznatog, razumljivog i iskustveno bliskog.“ (Biti, Marot Kiš 2008: 245)

„Mjesto je prostor u koji smještamo naša tijela prilagođavajući ga neprestano tjelesnim performansama i oblikujući sukladno zahtjevima našeg tijela. Metaforičkim prijenosima prostorna orijentacija, uključujući i koncepte mjesta, zadobiva vrijednosna određenja poistovjećujući prostorne sheme s razumijevanjem ideoloških, emotivnih i drugih značenja koja premašuju konkretna tumačenja prostornih odnosa.“ (Biti, Marot Kiš 2008: 246)

s obale **jezera** koje je ostalo bez svoje mučne čarolije, poletjeti s koraljnih grebena u crvenu **kišu** koja pada, tamo gdje lan / pokriva **vodu** u **zdencu** iz kojega **piju** anđeli, tamo gdje žive oni / koji čisteći ribu uz **vodu** / **umivaju** lice svojemu potomstvu. (*Ezekijeva kola*, 1999.)

Put do **pučine**, stopama u **snijegu**, **snijeg** pada, **magle** sa sjevernih **mora**, ledene **rijeke**, osvjetliti izvor ove ledene **rijeke**, sve sam svoje udice / oprao u posvećenoj **vodi**, prije nego se spustih do čamca / iz **riječnog** mulja / rukama iskopah / dugo skrivano veslo, gledam **vode**, te snovite **vode**, razapete ribarske mreže / prepune jutarnje **rose** i ribljih krljušti / u jednom selu uz prugu blizu **Balatona**, tvoje je lice u trenu / nestalo na zamreškanoj **vodi**. / Nije ga više bilo / kada opet za koji trenutak / smirilo se **jezero**, **rosa** je padala na nedogledna / mirisna polja uz granicu, rođena u vjetru sa sleđenog **Dunava**, s desne je strane ceste proljetno **more**, tko **pije vodu** s dna tih **zdenaca**, u **moru** koje skupa sa mnoštvom štiti, u rukavcu **Drave** / vidjeh početkom zime mrtvog labuda / okovanog **ledom** i **injem**, njihove duše danas su **kapi kiše**, nikada neću sići do **rijeke** / u to što **teče** i prolazi, trulo je uže na **zdencu** / odavno ukradeno vedro / iz kojega je **pila** s dna dana / i rekla laticu sam i mrtvu muhu / pronašla u **vodi**, preživjeti na tamnim poljima / i **raskvašenim** oranicama, licem okrenutim prema **oceanu**, na **mokroj** hridi, zagleda u **morsku pjenu**, nasipom pokraj **rijeke** / koja nikada neće stići do **mora**, plešući sarabandu uokolo / otrovanoga **zdenca**, **rijeka** je **tekla** pokraj grada Goga / na **rijeci** plutale su glave, s nogama u **vodi** i rukama / u gnjilome brašnu, sada si tu, koralj / se više nikada / neće vratiti u **more**, oživjelo mrtvo **more** / iz kojega je **pila** / slano starozavjetno srebro, nisam ja mrtvo **more**, otvorilo se **more**, vidio sam nakon dugog vremena / **morsku pučinu** / i bove kako se mreškaju, na noćnim valovima. / Plutale su na **vodi** / kao lažljive rečenice, pospano čitam pjesme ikri / koja pada na dno **oceana**. (*Aritmija*, 2005.)

Nitko nije htio vjerovati mojim krupnim / plavim **suzama** / koje su kapale svud po **vodama** sredozemlja, kajaci deuterija / tonu u teškoj, zelenoj **vodi**, cesta se hitro / kao životinja uz **vodu** / umiva automobilskim trzajima, **more** nikada ne kaže ništa, galebovi s nečujnim posjekotinama / na modrim usnama / plutaju na **vodi**, tisuću patrolnih automobila zaustavljenih / ispred **lokve**, na površini rođene **vode**, pod **snijegom** je dakle **more**, vidio sam **more**, s dvije **morske** školjke umjesto očiju, da čuješ je li **more** uistinu sužanj, i silaziti k **vodi**, mirnu i ljekovitu **vodu** zamračene venecije, u **vlažnom** pijesku tvoje nadlaktice / nacrtan je **morski** konjic uhode **mora**, kako se u teškim mukama / ispod mirne površine **vode** / rađaju koralji i genocid, uskoro će doći i **šmrkovima** / **oprati** večernji grad / još će jednom lišće **piti kapi** besprizornom mirnoćom. (*Sretne ulice*, 2000.)

2. Od gramatike prostora do gramatike glasa

Panonska zemlja određena je geološkim promjenama kojima je voda Panonskoga mora ušla u podzemne slojeve panonske nizine, a potom se vraća u obliku geotermalnih izvora, oborinskih i močvarnih voda. Uočivši povezanost takve teksture zemlje⁹ koja je hidratizirana podzemnim, zemnim i oborinskim vodama i poetskoga teksta Delimira Rešickog *hidratiziranog* riječima koje označavaju vodu u različitim agregatnim stanjima (u prethodnom dijelu nabrojivši riječi, sintagme i stihove koji znače vodu), potvrdili smo tezu koju ističu Rem i Jukić govoreći o vezanosti geografskoga prostora i čovjeka: „U tekstu, kontakti vode i subjektova tijela za subjekt su najčešće iskustvo traume, i to u sljedećim relacijama:

- voda je u subjektu – kao konzumirana ili kao interiorizirana do nemogućnosti utvrđivanja njezina podrijetla, što je aluzija na geološku identitetnost prostora Panonske nizine kojemu je voda utisnuta u najdublje slojeve kao trag, kao odsutna, geološki implicitna konstitutivnost; ta je u-tjelovljena voda često invazivno tijelo nedefiniranog podrijetla, a ipak identitetno konstitutivno
- voda pada po subjektu, natapa ga, što je opet samo način interioriziranja ili, pak, pročišćenja, što je rjeđe
- subjekt ulazi ili tone u vodu
- subjektive vode (suze, znoj, krv) suoznačavaju se vodom prostora.“ (Jukić, Rem 2014: 32)

„Iz antropogeografskog stajališta o produktivnoj interaktivnoj povezanosti geografskog prostora i čovjeka u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom pogledu, slijedi kako takvo su- i interdjelovanje biogeografskog prostora i čovjeka, rezultira kreiranjem vitalnoga životnoga prostora (*lebensraum*) u kojem će svakovrsne ljudske aktivnosti (društvene, kulturne, a, u okviru toga, i književne kao one kojima se ovdje bavimo) njima imanentnim jezicima oblikovati različite signale geografičnosti.“ (Jukić, Rem 2014: 26)

⁹ „Tekstura zemlje panonske nizine određena je geogeneom, posebice količinom vlage kao posljedicom kompleksnih geoloških mijena, ali i klimatskih uvjeta, a neposredni trag nekadašnjeg Panonskoga mora su i izvori geotermalne vode na prostoru panonske nizine (bizovački izvori), koji su po slanoći bliski Jadranskome moru. Stoga, može se reći kako su sve vrste tla u ravničarskome dijelu, u većoj ili manjoj mjeri hidratizirane podzemnim, zemnim i/ili oborinskim vodama, što, ovisno o propusnosti zemljanih struktura, utječe na razinu njihove kvalitativnosti koja se ogleda u vrsti, rasprostranjenosti i količini vegetacijskoga pokriva.“ (Jukić, Rem 2014: 30)

Jeзикom izražavamo emocije, stvarnost, naša unutarinja stanja, iskustva, naš odnos sa svijetom i znanje o tom svijetu. On je preslika našega odnosa sa svijetom. Ali ne samo to, jezik je odraz našega načina života, a time i uvjeta u kojima se život odvija. Glasovne veze unutar pjesničkoga teksta, asonanca, aliteracija ili koja druga homofonska veza, povezuju pjesnički tekst u čvrstu cjelinu, povezujući preko materijalnosti označitelja i njihove sadržaje. Povezivanje različitih sadržaja preko blizine i sličnosti njihovih označitelja zovemo glasovnom metaforom, njezina se vrijednost ostvaruje u govornoj metafori, u govornom ostvarenju njezina glasovnog sastava. Od Platona preko Otta Jespersena i Mauricea Grammonta nalazimo iste stavove o povezanosti glasova i smisla koji se protive De Saussureovoj arbitrarnosti – glasovi i smisao upravo se znakovito podudaraju.

Koliko je tematsko-motivski prisutna voda u pjesništvu panonizma, potvrđuju nam Rem i Jukić u *Panonizmu hrvatskoga pjesništva*: „Premještanje, točnije izmještanje gibljivosti Panonskoga mora kreiralo je strukturno točno određenu statičnost, nepokretnost zemlje Panonske nizine, čiji su slojevi ipak ostali duboko impregnirani kretnjama i vodom mora pa je u tom prelijevanju gibljivost (pokrenute, dakako, gibanjem vjetra), moguće skrivena etimologija čestih zemljanih književnih metafora i metonimija za more (morski valovi – brazde, oranje mora).“ (Jukić, Rem 2014: 27) Stoga, pronalaziti vodu u poziji Delimira Rešickog znači nalaziti davno talasanje valova na koje nas sada podsjeća talasanje žita pokrenuto vjetrom naviknutim na Panonsko more. Upravo na tom tragu etimologije vode ili vjetra bio je i J. L. Borges kada je u fantastičnoj priči *Božji zapis* napisao: „Mnogo sam puta doviknuo svodu da se taj zapis ne može odgonetnuti. Postupno me određena zagonetka koja me opsjedala stala manje kinjiti od generičke zagonetnosti što ju je zapisao bog. Kakav bi tip rečenice (pitao sam se) sastavio apsolutni um? Znao sam da čak ni u ljudskim jezicima nema ni jedne rečenice koja ne uključuje sav svemir; reći tigar znači reći tigrove koji su ga začeli, jelene i kornjače što ih je proždno, travu kojom se hrane jeleni, zemlju koja je bila majka travi, nebo koje je zemlji dalo svjetlost. Pomislih da bi i u božjem jeziku svaka riječ morala izricati tu beskrajnu ulančanost činjenica, i to ne prešutno nego izričito, i to ne malo-pomalo nego izravno.“¹⁰

10 „ S vremenom mi se predodžba o božanskoj rečenici učini djetinjarijom ili huljenjem. Bog, mozgao sam, treba samo da izrekne jednu riječ i u toj riječi sveukupnost. Ni jedna riječ koju on izgovori ne može biti manje vrijedna od svemira ili manje od ukupnosti vremena. Sjene i prividi te riječi, koja vrijedi koliko jedan jezik i koliko sve ono što jezik može obuhvatiti, jesu častoljubive i jadne ljudske riječi *sve, svijet, svemir*.“ (J. L. Borges 2004: 85)

Voda koja naplavljuje pjesničke tekstove Delimira Rešickog znači vodu koja je bila na mjestu panonske nizine – Panonsko more, a prije njega ocean Tetis – toj je vodi Rešicki dao glas, u toj je vodi našao svoj glas baš kao što je Tvrtko Vuković pojasnio govoreći o hrvatskome pjesništvu osamdesetih: „Više nije riječ o prikazu stvarnosti u jeziku ili o prikazu jezika kao jedine stvarnosti, nego o spoju stvarnost-jezik iz kojeg se ne da izlučiti nikakva čistoća pa ni čistoća njihove razlike. Nagovještaj je to onih težnji, usudio bih se ustvrditi, koje će hrvatsko pjesništvo osamdesetih preuzeti kao svoj najvažniji zadatak. Ni uzvisiti vlastiti glas ni zatrti ga pisanjem, nego tražiti svoj glas u zamuklom glasu drugog kao nužnost glasanja, obvezu davanja glasa, i u pjesničkom i u političkom smislu te riječi.“ (Vuković 2010: 172)

Na primjeru pjesme *Hod po vodi* pokušat ćemo prikazati kako glasovne veze unutar pjesničkoga teksta povezuju tekst u čvrstu cjelinu, uspostavljaju veze između materijalnosti označitelja povezujući njihove sadržaje. Različiti sadržaj povezan je preko sličnosti i blizine njihovih označitelja. Takve glasovne metafore i stilistički postupci koje uočavamo u pjesničkome tekstu čine ga gušćim, unutarnjom motiviranošću isprepletenim, bogatim, višeslojnim, spacijalnim pjesničkim znakom. Osnovni pjesnički postupak je ponavljanje. Upravo je asonanca bila prvo ponavljanje koje smo uočili u pjesmi *Hod po vodi* već u samome naslovu.

Jednom davno
poznavao sam dječaka
kojega su nazvali Kaspar.

Jahao je pustinjom na svome mrtvom konju.

Kazao:

moja su usta štala
u kojoj će se dogoditi posljednji zločin.

Puno kasnije
mrtvo je more teklo

između tvojih nogu
 a ja sam četiri godine sanjao
 kako jutrom
 pred nepreglednim žitnim poljem
 stojim s krvavim srpom u ruci
 i zazivljam oca neka me probudi
 na dnu nekog blatnoga jezera
 po kojemu je tražeći me
 hodio.

(*Hod po vodi*, Rešicki 1997: 43)

Asonanca glasa **o** koja se nakon naslova uočava u tijelu pjesme pokazuje vezu među riječima koje sadrže taj vokal, potiče nas da se vraćamo na već pročitani tekst i indikativnu blizinu povežemo sličnošću, *rudimentom nekog slikovnog svojstva* (Vuletić 2005: 21). Vokali su učestaliji u odnosu na konsonante pa je logično očekivati da će ih i u ovome pjesničkom tekstu biti više, ipak, očekivana učestalost vokala **o** u glasovno neutralnom kontekstu kreće se od 9,59 do 9,60 %, dok je u ovome tekstu njegova učestalost 11,95 % – 41 glas **o** od ukupno 343 glasa. Glas **o** povezuje prvu i posljednju riječ teksta *hod* (naslov pjesme) i *hodio* s riječima koje znače suprotnost *mrtvom*, *sanjao*, *mrtvo more* – kretanje naspram nepokretnosti – paronomastičko je isticanje suprotnosti. *Mrtvo more* i *krvavim srpom u ruci* koje označava smrt naspram *tvojih nogu* i *nepreglednim žitnim poljem* koje znače život. To su također semantičke konfrontacije riječi koje blizinom upućuju na isticanje suprotnosti. *More* koje znači izvor života povezano je uz glagol kretanja – *teklo* s riječju *mrtvo*, a *nepregledna žitna polja* koja znače život blizinom s *krvavim srpom* upućuju na značenjem suprotstavljene riječi. Asonanca glasa **o** suprotstavlja riječi iz prvoga dijela pjesme: *pustinjom*, *mrtvom konju*, *zločin*, *mrtvo more* riječima iz drugog dijela: *sanjao*, *jutrom*, *poljem*, *stojim*, *probudi*.

Takva konstrukcija podijeljenosti pjesme na dva dijela može se objasniti kognitivnim modelom gramatike kao slike koja nam suprotstavljanjem riječi dvaju dijelova pjesme nudi sliku obala koje vezuju/poistovjećuju mrtve i

žive. Od ukupno 19 stihova, središnji stih *mrtvo je more teklo* dijeli pjesmu na dva odražena dijela: prvi dio u kojemu Kaspar *pustinjom* jaše na *mrtvom* konju, naspram drugoga dijela u kojem *otac* hoda po *jezeru*. Homofonske veze vodoravnim i okomitim smjerovima dijeleći spajaju i spojivši razdvajaju asonancom (auditivno niskoga i tamnoga) vokala *o* kao i aliteracijom glasa *m*. Glas *m* najniži je konsonant čija je učestalost u ovom pjesničkom tekstu 22 od ukupno 343 glasa što iznosi 6,41 % (očekivana učestalost toga konsonanta u glasovno neutralnom kontekstu je 3,67 – 3,81 %). Vidimo, dakle, da je čitava pjesma obilježena ponavljanjem niskih glasova (*o*, *m*): tako se materijalno iskazuje osnovni ugođaj pjesme – tama – koja ima svoj metaforički ekvivalent – smrt. I konačno, svi se postupci slijevaju/izviru iz ključnog glasa pjesme: glas *o* svojom artikulacijom kao i slovo *o* svojim grafičkim oblikom uprizaruje stalno kretanje vode koja, iako je mrtvo more, nikada ne nestaje iz panonskoga prostora.

Zaključno

Tematsko-motivska struktura Rešickijeve poezije svojom semantostilematikom i pogotovo fonostilematikom razinom pokazuje integriranost konkretnoga geografskog prostora – Panonije, u poetički identitet njegova teksta. Točnije, Panonija je u Rešickijevu tekstu prisutna svojom kompletnom geološkom identitetnošću, uključujući, dakle, i geološku prošlost kada je voda bila njezin primarni identifikacijski označitelj. To pokazuje i dokazuje visoka frekventnost semantostilema *vode* u tri paradigmatičke zbirke, gdje on (intra)interaktira s visokom frekventnošću glasovnih metafora koje sinestetijskim učinkom pridonose osjetilnoj kompleksnosti reflektiranja prostornih fenomena, bilo onih neposredno postojećih bilo memorijski upisanih u prostornu konstituciju panonskoga prostora, napose vizualnosti, taktilnosti i zvukovnosti.

Literatura

- Biti, Marina, Marot Kiš, Danijela. 2008. *Poetika uma – osvajanje, propitivanje i spašavanje značenja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Borges, Jorge Luis. 2004. *Aleph*. Zagreb: Globus media.
- Jukić, S. 1996. Transmedijalnost u poetici Delimira Rešickog. U: *Znanstveni skup – Književnost u Osijeku i o Osijeku od početka do danas*. Osijek: Pedagoški fakultet, 439–456.
- Jukić, Sanja, Rem, Goran. 2014. *Panonizam hrvatskoga pjesništva I*. Budimpešta: Univerzitet Eotvosa Loranda, Osijek: Filozofski fakultet.
- Pansini, Mihovil. 1988. Koncept gramatike prostora. *Govor* 5, 117–128.
- Rešicki, Delimir. 1997. *Knjiga o anđelima*. Zagreb: Meandar.
- Rešicki, Delimir. 1999. *Ezekijelova kola*. Zagreb: Znanje.
- Rešicki, Delimir. 2000. *Sretne ulice*. Zagreb: Meandar.
- Rešicki, Delimir. 2005. *Aritmija*. Zagreb: Meandar.
- Šodan, Damir, 2011. Razumljivost i komunikativnost u poeziji nisu grijeh. *Časopis Poezija*, br. 1-2. Zagreb: DHP, 57–62.
- Vuletić, Branko. 2005. *Fonetika pjesme*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Vuković, Tvrtko. 2010. *Zamukli majstorov glas: politika hrvatskih pjesničkih poetika sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća*. U: *Zbornik radova 38. Seminara Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb: Zagrebačka slavistička škola, 161–172.
- Zerzan, John. 2004. *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- <https://youtu.be/aSQp3aodNpo> emisija HRT-a *Knjiga ili život* (11. 1. 2013.).

VOICE OF THE SEA THAT IS (NOT) THERE

Summary

Kornelija PINTER

First elementary school Bjelovar
Željka Sabola 14
43 000 Bjelovar
kornelijap@net.hr

The paper analyzes contacts of textual structures with the pannonian landscape in Delimir Rešicki's poetry. Its particular focus, speaking thematically, is the author's constant poetic dialogue with water which has disappeared. His textual correlation with water suits the panonnistic concept of literature which describes its geological history. Rešicki built his poetry around the fading water motif which has roots in reality, thus, reality in his poetry is this paper's indirect interest.

Keywords: Delimir Rešicki, panonnism, reality, water, transmediality, phonostilematics